

Theologiæ Sacramentalis Scholasticæ Et Moralis Pars ...

Ad Mentem Doctoris Subtilis Ioannis Duns Scoti D. Augustino conformen

In Qua Tractatur De Impedimentis Matrimonii, Usu Et Divortio

Bosco, Jean a

Lovanii, 1685

Concl. V. Machinatio utriusque in mortem conjugis, ex intentione postea
sic contrahendi, effectu secuto, dirimit Matrimonium. Sufficit intentio
interna.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73448](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73448)

rioris autem sublatio, pendeat ex voluntate aliorum; & sic major spes est futuri Matrimonij in uno casu, quam in alio; & per consequens major occasio occidendi conjugem, seu machinandi ejus mortem; de qua utique machinatione sequitur hic agendum, & Dico quintò:

CONCLUSIO V.

Machinatio utriusque in mortem conjugis, ex intentione postea sic contrahendi, effectu securo, dirimit Matrimonium. Sufficit intentio interna.

162.
Probat
prior pars
Conclus. ex
c. 1. de
Conver. in
fid.

Rescriptum est à summo Pontifice Cælestino III. cap. 1. de Convers. infidel. Laudabilem: Et infra: Interrogasti de Sarracenis, qui dum in captivitate essent, quarundam Christianarum viros, earum insidijs & machinationibus occiderunt, utrum, quia postea per ipsas ad fidem Christianam conversi sunt, eas de jure possint accipere in uxores: vel si duxerint, conjugium teneat eorundem. Hic Triburienfis Concilij regula contenti sumus, asserentis, quòd si in mortem ipsorum malitiosè fuerint machinata, licet earum studio ad fidem accesserint, tamen nec eis adherere debent, nec sunt si adhaerint, etiam tolerandi, cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit.

Eam docet
Scotus.

Quem utique textum expendens Doct. Subtilis 4. dist. 35. q. un. n. 7. eique subscribens: ait: Tertio dico, quòd si primum (adulterium) concurrat cum secundo (machinatione mortis) siue tertio (promissione aut contractu Matrimonij) & impedit, & dirimit, sicut patet extra de Convers. infidel. Laudabilem: imò solum secundum videtur impedire ex illo cap. Et loquitur ibi de Sarracenis, qui dum essent in captivitate, quarundam Christianarum viros, suis insidijs & machinationibus occiderunt, & sententiat Ecclesia, quòd si post per ipsas ad fidem Christianam accesserint, & cum eis adhaerint, supple, in Matrimonio, non sunt tolerandi, cum tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit.

163.
An sufficiat
sola machi-
natio.

Hic non tangitur de adulterio Sarraceni cum Christiana, nec de fidei datione, sed tantum de machinatione in mortem legitimi viri, & adhuc conscia uxore: Nec Glossa addit ibi ad casum istum fidei dationem, vel adulterium, sed ista machinatio debet intelligi cum effectu, ut simul sit affectus & effectus, sicut Glossa super illa, verbo, Procuraverunt.

In quibus verbis explicite docet nostram Conclusionem exceptà illà particulà. Ex intentione postea simul contrahendi, de qua infra latius agemus. Nunc expendamus alias partes Conclusionis.

164.
Perinde est
siue vir, si-
ve mulier
occidatur,
siue à mu-
liera, siue
à viro.

Dicitur in primis: Machinatio utriusque, id est, viri ac mulieris, qui intendunt simul contrahere Matrimonium. Additur: In mortem conjugis, viri aut mulieris. Perinde quippe est ad hoc impedimentum, siue vir occidatur siue mulier, perinde est vir uxorem occidat, aut uxor

virum; nam de utraque occisione jura loquuntur.

De occisione uxoris nullus dubitat, & patet ex textibus supra non semel relatis. Negant aliqui sufficere occasionem viri, eò quòd non sit tam frequens; quòd uxor occidat proprium virum, quam quòd vir occidat propriam uxorem; propter quam rationem docet Sanchez lib. 7. disp. 16. n. 6. uxoricidium esse impedimentum impediens Matrimonium, secus vicicidium.

Nihilominus idem Auctor eod. lib. disp. 78. n. 8. oppositum tenet de impedimento criminis dirimente; tum propter d. cap. Laudabilem, ubi sermo est de uxoribus, quæ, medijs Sarracenis; proprios viros occiderant; tum etiam propter cap. 5. Si quis vivente, 31. q. 1. ibi: Nisi forte vir, aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur.

Ubi Gloss. in positione casus: Quidam uxorem alterius eo vivente cognovit, viro postea defuncto, duxit eam in uxorem. Dicitur hic, ut penitentiam agat, & retineat, nisi ille vel illa, illum occidisse notetur &c. Ergò sufficit, uxorem occidisse proprium virum. Ergò, ut sup. dixi, nihil refert ad hoc impedimentum dirimens incurrendum, siue vir uxorem, siue uxor virum perimat, gratià migrandi ad alterum Matrimonium, jure sic statuente.

Sed nunquid requiritur, ut occidens sit Sarracenus aut alius infidelis; nam de illo solo loquitur d. cap. Laudabilem, & quamvis alij textus etiam de fidelibus loquantur; equidem non de sola machinatione, de qua hic tractamus.

Abbas hic n. 4. ait: Tertio nota, quòd dixi in Summario, ut non restringat dispositionem hujus cap. ad Sarracenos: nam eadem est ratio, & fortior inter fideles; quia cum istud impedimentum proveniat ex delicto atroci, majus est delictum inter fideles, quam si infidelis occidat infidelem: sed dubitatur magis de Sarracenis seu infidelibus, propter lucrum inde proveniens, cum essent reverti postmodum ad fidem. Sed nihilominus etiam in eis disponitur contrarium. Hæc ille.

Quinimò multum negotij (inquit Sanchez sup. n. 3.) facessit Doctoribus dictum cap. 1. in explicando, qualiter potuerit Ecclesia infidelibus hoc impedimentum indicere in pœnam delicti, tempore infidelitatis admissi: & qualiter ea pœna non extinguatur per Baptisimum, qui omninò præterita delicta abolet.

Primò dicunt, id impedimentum commune esse infideli & fidei, mortem conjugis machinantibus, quare etsi cesset per Baptisimum ex parte infidelis, manet ex parte fidelis. Secundò dicunt: deleri per Baptisimum peccata, ac ipsorum pœnas, non tamen impedimenta.

Verum neutra solutio difficultatem exhaurit: non enim explicat qualiter Ecclesia pœnam hanc infidelibus à sua jurisdictione exemptis, statuere potuerit; & supponit illis statutam esse, & solum declarat, qualiter per Baptisimum extincta non sit.

Et

Resp. Sanchez.

Et ideo respondeo : infideli eam poenam indictam non esse, nec indici potuisse ab Ecclesia, sed soli fideli, ut perpetuo nequeat cum illo infideli, quantumcumque ad fidem converso, Matrimonium contrahere. Sicut hodie ex Ecclesiae praescripto irritum est Matrimonium fidelis cum infideli, non ob impedimento Ecclesiastico afficiatur. Ita Sanchez. Et sanè hæc ratio (inquit Averſa q. 18. sect. 5. §. Sed quâ) prorsus sufficiens & opportunum est, ad id sustinendum.

Conſentit Averſa.

168.

Quid si uterque sit infidelis tempore machinationis.

Quid ergo, inquis, si duo infideles ipso infidelitatis tempore perficiant crimen machinationis adversus alterutrum conjugem, & post hoc nondum contracto inter se Matrimonio veniant ad fidem, & baptizentur, num dici poterit, eos adstringi hoc impedimento, ita ut contrahere non valeant? Partem negantem existimat probabiliorum esse Pontius lib. 7. c. 45. n. 6. cum, inquit, hoc non impediatur ex natura rei, sed tantum ex lege Ecclesiastica, infideles autem non tenentur legibus Ecclesiae.

Posse contrahere post Baptismum, docet Pontius.

Negat Averſa.

Oppositum tamquam probabile amplectitur Averſa sup. §. Quinto demum. Et hoc, inquit, indicabant illi Auctores, qui circa Canonem illum, declarantem hoc impedimentum inter infidelem & fidelem, rationem reddebant, etiam quoad ipsos infideles, ut subdantur ordinationibus Ecclesiae pro eo tempore, quo veniunt ad fidem, & per Baptismum non exolvantur impedimentis & inhabilitatibus, sicut culpae & poenis. Facit quoque exemplum affinitatis, ac publicae honestatis, supponendo impedire, etiam infideles postquam ad fidem venerint.

169. Occurrunt objectioni.

Et quamvis eo Canone sermo solum sit de crimine inter Infidelem & fidelem : non per hoc excluditur crimen patratum inter ambos infideles venientes ad fidem. Quinimò Pontifex ibi non tam loquitur quasi novum jus condens, quam potius ut declarans, quod jam antea jussum esse supponit. Respondet enim servandam esse regulam Concilij Triburienſis, quæ est illa relata cap. Si quis vivente, 31. q. 1. ubi absque discrimine & exceptione ponebatur id impedimentum ex crimine machinationis.

Interrogatus autem fuit Pontifex ; an fortè in eo casu, quo vir Sarracenus, opera & studio mulieris Christianæ, convertebatur ad fidem, posset cum illa contrahere, quasi per hoc, purgatus machinationis crimine, ac delecto impedimento, & adhuc declarat non posse : Cum, inquit, tale damnum tali lucro Ecclesia compensare non velit.

170. Ecclesia potest sic statui. Probatur.

At sine dubio poterat Ecclesia sic statuere, ut ex crimine patrato inter ipsos infideles, tempore infidelitatis, resultaret tale impedimentum & inhabilitas post eorum conversionem ad fidem, ut inter se contrahere non valerent. Quia licet non possit eos punire ob præterita delicta : tamen potest requirere certas condiciones in personis Matrimonium contracturis. Et sicut requisivit, ne personæ essent tali vel tali vinculo conjunctæ ; ita requirere potuit, ne essent tali vel tali crimine implicatæ. Hactenus Averſa,

Dico ego : Ecclesiam multa potuisse facere, quæ non fecit ; atque adeò probandum superesse, Ecclesiam requisivisse, ne personæ contrahentes essent tali vel tali crimine implicatæ. Atque ut requisivisset, per Baptismum, ut sup. ait Averſa, infideles exolvuntur culpae & poenis ; ergò etiam illis impedimentis, quæ sunt poenæ pro delictis infidelitatis ; quia, ut concedit Averſa, Ecclesia non potest eos punire ob præterita delicta, sed impedimentum machinationis est poena, saltem secundariò, pro delicto imposita ; ergò non oritur ex machinatione inter duos infideles, venientes ad fidem ; sic enim Ecclesia puniret delictum præteritum infidelium, quod non subest ejus jurisdictioni.

171. Contra Averſa.

Ex quo patet magna disparitas inter hoc impedimentum, & affinitatem ac publicam honestatem, quæ nullatenus sunt poenæ, unde Ecclesia propter ea impediens infideles postquam ad fidem venerint, non punit ob præterita delicta, sicut faceret in nostro casu. Nihil dixeris non habere tunc rationem poenæ.

172. Disparitas inter affinitatem & hoc impedimentum.

Quod autem ait Averſa : Pontifex ibi non tam loquitur quasi novum jus condens, quam potius ut declarans, quod jam antea jussum esse supponit. Hoc, inquam, non placet ; quippè alibi nupiam in jure statuitur machinatio utriusque sine adulterio impedimentum dirimens, vel assignetur tale jus.

Sanè Concil. Triburienſe, quod Pontifex hic allegat, expresse loquitur de adulterio, & machinatione unius : Si quis vivente marito, conjugem illius adulterasse accusatur. &c. Et infra : Nisi forte vir vel mulier, virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur, aut propinquitas &c. Hinc aliqui ex hoc Concilio probant, solam machinationem, etiam utriusque, non sufficere sine adulterio.

173. An ex Concilio Triburienſi bene probetur non sufficere solam machinationem.

Sed hic est (inquit Hostienſis tit. de Eo qui duxit &c. circa finem) baculus arundineus. Nec enim in Decretali : Laudabilem, allegantur verba Concilij, cum nihil dicat Concil. de malitia vel machinatione ; sed in Decretali, Laudabilem, allegatur mens, & interpretatur seu glossatur, qualiter intelligi debeant verba in Concilio posita, ibi : Nisi forte vir &c. quasi diceret Papa : Mens Concilij, quod ponit hæc duo impedimenta, scilicet homicidium & propinquitatem, sub disjunctione, videtur innuere, quòd sicut propinquitas impedit & dirimit, sic & tale homicidium, scilicet si maritus interficiat uxorem.

Negat Hostienſis.

Quod intelligas verum esse, quando malitiosè machinatur hæc intentione, ut aliam ducat. Unde nec in consultatione Decret. Laudabilem, notatur adulterium ; sed prava intentio cum opere subsecuto. Et ideo dixit : Qui dum in captivitate essent, quarundam Christianarum viros infidelis & machinationibus occiderunt.

Hoc etiam apparet in §. 2. nam ubi non potest dici, quòd adulterium commissum fuerit, & dicit in responsione : Quod cum tales non procuraverint virorum interitum &c. Et taliter procuraverint &c. Ergò à contrario sensu si procuraverint mortem,

174. Probatio ex §. 2. cap. Laudabilem.

mortem, & non taliter, scilicet bonâ fide, sed malâ copulati sunt, nec possunt copulari, nec copulati in simul remanere. Hucusque Hostiensis.

Verba d. S.
2. Subdo verba omnia d. 9. 2. Ad hoc Saraceni quidam in bello sunt Christianos interfecisse notati, & Christiani similiter Saracenos: postea vero Saraceni ad fidem conversi, uxores eorum, quos in belli certamine occiderunt, sibi matrimonialiter copularunt: & ipsi Christiani de Saracenis mulieribus, conversis ad fidem, fecisse noscuntur: quæ postquam de priorum virorum morte compereverint veritatem, divortium instanter exposcunt. In his igitur respondemus, quod cum tales non procuraverint virorum interitum defunctorum, Matrimonium inter hujusmodi personas licitè potest contrahi, & taliter copulati divortium nequeunt postulare.

175. *Expansum*
175. In quibus verbis nulla fit mentio, ut patet, adulterij; & Matrimonium bonâ fide initum, validum censet Pontifex, eò quod non fuerit machinatio ex parte utriusque. Ergo si fuisset machinatio ex parte utriusque, invalidum fuisset Matrimonium, etiam secus si omni adulterio, ut cum communi sententia docet Scotus sup. ibi: Imò solum secundum videtur impedire &c.

Machinatio debet intelligi cum effectu.
Præclare addidit in fine: Sed ista machinatio debet intelligi cum effectu, ut simul sit affectus & effectus, sicut Glossa super illo verbo: Procuraverunt. Ubi sic ait: Ex eo quod hic dicit, & 31. q. 1. Si quis vivente, inf. de Eo qui duxit c. ult. ad hoc ut Matrimonium impediat, duo exiguntur, scilicet affectus cum opere subsecuto.

176. *Probatur ex diversis Gloss.*
176. Et Gloss. cap. super hoc, de Eo qui duxit, verb. Machinata, inquit: 31. q. 1. Si quis vivente. & sup. eod. c. 1. & intellige cum effectu, ut dixit cap. Si quis vivente, quod dicit, Machinata; quia verba cum effectu sunt accipienda, sup. de Cler. non resid. Relatum ..... Quidam dicunt, quod sufficit conatus sine effectu: & sufficit, quod ita scriptum est, ff. Qui & a quibus, Prospexit, & 6. q. 3. Scriptum. Quod non est verum, inf. eod. cap. ult.

Ubi Gloss. verbo: Cognovit eandem, ait, Et ita est argumentum, quod voluntas sive factum, nisi fuerit subsecutus effectus, non nocet; quia non obsuit conatus, ubi injuria non habuit effectum, sup. de Sponsal. cap. ult. .... Et idem intellige de eo, vel ea, quæ machinata est in mortem alterius, scilicet cum effectu, ut 31. q. 1. Si quis vivente. Alias solus conatus non impediret, arg. istius cap. quia eadem ratio videtur utrobique.

177. *Confirmatur à simili.*
177. Scilicet in adulterio, quod, ut sup. vidimus, debet esse perfectum cum effusione seminis intrâ vas, & in machinatione, quam hic dicimus debere esse perfectam, sive cum effectu mortis subsecuto. Quia eadem ratio est; putâ, quoniam non incurritur poena, nisi propter delictum perfectum & consummatum. Vide Conclus. 2. hujus Sect. ubi de perfecto adulterio.

Ura ali.
Et hinc jura, jam non semel citata, tanetsi Bosio de Matrim. Pars II.

subinde utantur verbo Machinationis, ut tamen ostenderent, eam accipiendam esse cum effectu, utuntur sæpius verbo, Mortis, seu, occisionis, 31. q. 1. cap. Si quis vivente, ibi: Nisi forte vir aut mulier, virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur. Ubi Gloss. verb. Occidisse; Et nota (inquit) quod dicit, occidisse, unde nisi machinatus fuerit cum effectu, non impeditur: putâ, si voluerit dare venenum, non dederit.

178. *Sufficit mandato ad mortem cooperari.*
178. Quare tamen sufficiat ad hoc impedimentum, ut communiter tenetur, consilium aut mandatum de conjuge occidendo, ut satis colligitur ex d. cap. 1. de Convers. infid. & alijs juribus; hoc tamen intelligendum est, ut notat Sanchez sup. n. 7. quando id mandatum vel consilium, cooperata sunt aliquid ad mortem: si enim nullius effectus ad illam fuerunt, eò quod interficiens erat jam omnino ad eam inferendam determinatus, nec consilio animosior factus est: vel fuit consilium aut mandatum ita revocatum, ut nullum prorsus effectum haberit, ita ut excuset à restitutione & irregularitate; mandantem vel consulentem, juxta ea, quæ DD. in tractatibus de Restitutione, & Irregularitate tradunt de mandante vel consulente, non erit locus huic impedimento: cum petat effectum mortis subsequi ex actione conjugis vel adulteri. Hæc ille. Et sic patet, quare in Conclusionem dicatur: Effectu secuto.

179. *An requiratur intentio contrahendi.*
179. Restat illa particula explicanda: Ex intentione postea simul contrahendi. Quæ profecto aliquibus displicet, eò quod in jure minimè reperitur. Ecce verba Cajet. Sum. verb. Matr. cap. 1. Impedimento 5. Et scito, quod Multi & forte Omnes exponunt hos duos casus, limitando cum una conditione: scilicet si dictum homicidium fiat ea intentione, ut sit, seu fiat Matrimonium inter prædictos: ita quod, si non propter hanc intentionem conjux occidens per se, vel alium occidat suum conjugem, non incurrat impedimentum dirimens Matrimonium.

Sed quum hoc spectet ad jus positivum, & jura non inveniuntur apponere dictam conditionem (ut patet dicta capitula intuenti) nec aliquis alius Canon allegetur, hanc limitationem apponens, nescio quâ securitate limitatio hæc asseri possit. Ita præfatus Auditor.

180. *An Scotus doceat hanc sententiam.*
180. Et Alij plures, apud Sanchez sup. n. 13. tenent hanc sententiam. Nunquid etiam Scotus? Affirmat Sanchez. Sed ubi? 4. dist. 35. q. un. col. ante penult. in edit. quâ ego utor n. 8. ubi sic scribit: Sed quid, si non conscia uxore iste solus occidat maritum; nunquid potest ducere istam?

180. *Inter-*
180. Respondeo; cap. 1. §. 2. si fiat sine intentione ducendi eam, putâ, si in bello justo occidit eum, non ad hoc, ut ducat illam, non habetur expressè, quin possit eam postea ducere, dum tamen mulier non sit conscia; quia in casu justè belli dicit cap. illud, quod cum tales, supple mulieres, non procuraverint virorum interitum defunctorum, Matrimonium inter hujusmodi personas, scilicet inter-

interfectorem, & uxorem interfecti, licite potest contrahi. Et probatur per locum à simili, vel à minori; quia si vir non consentit in mortem legitimi viri, sed uxor eum occidit, potest post ab alio hujus criminis inscio duci; 33. q. 2. Interfectores.

Hoc etiam confirmatur per illud extra de Sponsal. Cum apud: Cum prohibitorium sit edictum de Matrimonio contrahendo, quicumque non prohibetur, per consequens admittitur.

281.

An verò
Ostendatur
quod sic.

Ergò, juxta Scotum, non requiritur, ut interfectio conjugis procedat ex intentione in eundem alterius Matrimonij. Quomodo hoc sequitur ex illis verbis? Quia, inquis, dicit, defectum intentionis excusare, dummodo mulier non sit conscia: ergò si foret conscia, prout contingit in casu Conclus. (loquitur enim de machinatione utriusque) defectus intentionis non excusaret ab hoc impedimento.

Pro opposito
arguitur, ex
Hiquo.

Respondeo: est argumentum à contrario sensu, quod sæpius fallit. Et verò quod potius requiratur intentio, dum unus occidit, quam dum ambo conscij sunt, undè constat? Sanè oppositum videtur insinuare Scotus ibi n. 7. in fine dicens: Sed ista Machinatio (ex parte utriusque) debet intelligi cum effectu, ut simul sit affectus & effectus. Quæ verba sic explicat Hiquæus in suo Comment. ad illum locum n. 12. Dicit Doctor, illam machinationem debere intelligi cum effectu, ut simul sit affectus & effectus, ex Glossa, id est, intentio & homicidium ex fine in eundem Matrimonij inter partes, quia si homicidium fiat alio fine, aut casu, non inducit impedimentum. Hæc ille.

182.

Scotus im-
merito cita-
tur pro sen-
tentia Ca-
jet.

Puto tamen ego, per affectum ibi intelligi posse internam voluntatem occidendi, vel etiam externum conatum, præscindendo ab intentione contrahendi. Quidquid sit de hoc, immerito citatur Scotus pro sententia Cajetani, quæ generaliter negat, necessariam esse intentionem Matrimonij.

Vbi jus re-
quirat in-
tentionem.

Rogas: ubi jus requirit hanc intentionem? Respondet Sanchez sup. (ubi docet nostram Conclusionem) Etsi non reperitur expressa in textu; colligitur tamen ex ejus verbis, cap. Si quis vivente, 31. q. 1. ibi: Occidisse notetur. Verbum enim: Notetur, denotat malitiosam procuracionem mortis conjugis, ac notâ infamiæque dignam, qualis est quando eò dirigitur, aut Matrimonium cum adulteranti ineatur.

Colligitur
juxta San-
chez exc. 5.
31. q. 1.

183.

Alia proba-
tio, ex eod.
Auctore.

Probat etiam suam sententiam ex fine hujus impedimenti, qui fuit, ne conjux conjugem vitâ orbaret, ut eò Matrimonio soluto ad aliud migraret cum persona, quam deamat. Quæ ratio nunquam habet locum, quoties conjugis interfectio non eò tendit, ut aliud Matrimonium cum ea persona ineatur. Atque proindè jura, inducentia hoc impedimentum, minimè ad hunc casum extenduntur. Hæc ille.

Hæc est sen-
tentia D.
Thomæ.

Appositè Doct. Angel. 4. dist. 37. q. 2. a. 2. in corp. Dicendum, quod uxoricid-

dium ex statuto Ecclesiæ Matrimonium impedit; sed quandoque impedit contrahendum, & non dirimit contractum; quando scilicet vir propter adulterium, aut propter odium occidit uxorem, tamen si timetur de incontinentia ejus, potest cum eo dispensari per Ecclesiæ, ut licite Matrimonium contrahat. Quandoque etiam dirimit contractum, ut quando aliquis interficit uxorem suam, ut ducat eam, cum qua mœchatur; tunc enim efficitur illegitima persona simpliciter, ad contrahendum cum illa, ita quod si de facto contraxerit Matrimonium cum illa, dirimitur.

Idem docet D. Bonav. 4. dist. 37. a. 2. q. 184. 3. in corp. Dicendum, quod occidere uxorem potest quis tripliciter; aut persequendo culpam, aut persequendo naturam, aut persequendo Matrimonium. Persequendo culpam, ut cum in fornicationis crimine deprehendit, & ad eò detestatur, quod in ultionem criminis mortem infligit. Persequendo naturam, ut si mulier propter defectum aliquem, quem habet in se, non habet gratiam viri: unde vir eam exorsam habens & gravem, propter istam detestationem, & odij intensiorem, furore accenso ipsam perimit. Persequendo Matrimonium, ut quando mœchatur cum aliqua, quam vult ducere in uxorem, & non potest nisi uxore mortuâ, & id eò ipsam interficit. Primum est grave peccatum propter excessum. Secundum est gravius. Tertium est gravissimum.

In quolibet horum prohibetur à Matrimonio contrahendo; sed magis in secundo, & maxime in tertio, & in quolibet horum casuum dispensatur ab Ecclesiæ, & maxime in juvenibus: sed in primo de facili, in secundo difficilius, in tertio quodammodo sic, & quodammodo non. Respectu ergò illius persone, cum qua mœchabatur, & propter quam habendam in Matrimonio, occidit conjugem, nunquam cum eo dispensabitur: imò si junctus fuerit, simpliciter separatur; sed respectu aliarum propter periculum dispensatur. Unde quamvis crimen non faciat omnino illegitimum respectu omnium, propter periculum fornicationis; facit tamen simpliciter illegitimum respectu alicujus persone determinata, scilicet homicidium junctum cum adulterio, vel adulterium cum fidei datione, vel datio fidei cum uxoricidio. Ita Doctor Seraphicus de hoc impedimento.

Ubi nullam facit mentionem de machinatione utriusque, secluso adulterio, aut fidei datione. Interim si verum est, quod requiratur intentio Matrimonij, dum unus machinatur mortem, quid ni etiam quando uterque? Non video sufficientem rationem disparitatis.

Quod autem requiratur, dum alter tantum machinatur, docet Gloss. d. cap. Si quis vivente, verb. Occidisse, dicens: Hoc ipso (id est, illâ intentione) ut conjungerentur: aliud si casu, quia fortè inimici sunt, vel ex alia causa; tunc poterit ducere uxorem ejus, extra de Convers. infidel. Laudabilem §. Ad hoc. Vbi etiam arguitur, quod si ante Baptismum machinatus

Constat
Doct. Se-
raph.

Loquitur de
machinatio-
ne unius
cum adalte-
rio.

185.
Eadem vi-
detur ratio
de machi-
natione utri-
usque.

chinatus sit, post Baptismum cum uxore defuncti non contrahat, & ita hujusmodi peccata non delentur in Baptismo; scilicet quoad inhabilitates, eis ab Ecclesia annexas.

186. *Homicidium fortuitum non sufficit, ex Host.* Et verò homicidium fortuitum non sufficere, docet etiam Hostiensis Sum. tit. de Eo qui duxit ad finem, ibi. Quid ergò, si adulterium & homicidium fortuitum sine machinatione concurrant? Non puto quòd Matrimonium sit dirimendum, si de casu fortuito constet, quidquid dicant verba Concilij: *Si quis vivente, ibi: Occidisse notaretur*, quia mens illius verbi: *Notaretur*, innuit procurationem seu machinationem. Et sic volunt omnes Decret. quòd intelligatur, quæ in hoc casu nunquam loquuntur de homicidio sine machinatione. Unde exponitur verbum positum in Decret. *Laudabilem: Afferentis*, subaudi, non secundum verba, sed secundum mentem, cui standum est, ex quo de ipsa constat, ut inf. de Verb. signif. *Intelligentia*. Ita Hostiensis.

Explicatur Scotus. Quantum ad Scotum sup. sic fortè posset exponi, ut per illa verba: *Dum tamen mulier non sit conscia*, nolit excludere intentionem contrahendi Matrimonium, quasi illa non sit necessaria, ut impedimentum incurratur; sed ut velit significare, quòd sufficiat mulierem tali intentione procurare mortem, quamvis vir exequatur alià intentione; quod docet Sanchez sup. n. 14. Quia inquit, tunc concurrat mortis machinatio, & cum effectu, ac animo contrahendi, & nullibi decernitur utriusque intentionem desiderari. Sic ille. Sed neque ex fine legis hoc colligitur, ut patet.

187. *Prima illatio ex jam dictis.* Cæterum ex jam dictis deducitur primò: non esse impedimentum dirimens, si conjugatus dicat adulteræ, *Nisi Matrimonio ligatus essem, te ducerem*: & post uxorem occidat, non ductus sine Matrimonij cum adultera contrahendi. Quia ea verba non continent futuri Matrimonij promissionem, ut diximus Conclus. præced. nec machinatio illa absque sine Matrimonij impedimentum dirimens præstat, ut dictum fuit hac Conclus.

Secundâ. Inferitur secundò, nec esse impedimento huic locum, si conjux, & cum ipso adulterans, interficiant communi consilio alterum conjugem, non ut Matrimonio inter se copulentur, sed ut liberius libidini vacent, vel ne ob adulterium ab ipso conjuge interfecto occidantur, vel ob alium finem. Quia illi machinationi deest finis Matrimonij ineundi. Ita Sanchez sup. n. 16. cum Alij quos citat.

188. *Tertius casus, in quo non incurritur hoc impedimentum, ex Sanchez.* Sed quid si vir mortem uxoris machinetur animo ducendi adulteram, nec mors sequatur, at postmodum adultera uxorem illam casu necet, nec communi consilio, nec animo nubendi conjugi superstiti; sed alio fine ducta.

Respondet Sanchez sup. n. 17. non esse hoc impedimentum. Quippè machinatio viri in uxoris mortem, quæ sine ineundi Matrimonij vestiebatur, caruit effectu, in quo eventu nullum præstat impedimentum. Et occisio illius

Bosco de Matrim. Pars II.

uxoris, facta ab adultera, quæ impedire futurum Matrimonium debebat, caruit sine Matrimonij contrahendi cum conjuge superstiti.

Interrogas rursus: quid sentiendum sit, quando vir uxorem perimit, animo ducendi fœminam incertam, aut unam ex pluribus? Respondent Aliqui, quos citat Sanchez sup. n. 18. non esse impedimentum dirimens, quando animus fuit ducendi non certam & determinatam fœminam, sed incertam; scetis si animus esset ducendi hanc vel alteram, aut unam ex pluribus, dummodò omnes illæ sint expressè intentæ; tunc enim esset impedimentum dirimens cum quavis earum.

Hæc responsio placet Sanchio cum hac limitatione; nempe quando cum omnibus illis expressè intentis præcessit adulterium. Quòd aliàs, cum solus vir machinatus sit in mortem uxoris, non erit impedimentum. Quare si interfecerit uxorem, animo ducendi fœminam indeterminatam, poterit postea ducere quamcumque, etiam eam, cum qua, uxore superstiti, adulteratus est. Quia intentio Matrimonij determinati, ad hoc impedimentum incurrendum petita, defuit: similiter poterit adulteram illam ducere, quando animum habuit aliquam aliam determinatam, vel unam ex pluribus determinatis ducendi, præter adulteram: imò & tunc poterit quamvis ex illis ducere. Quoniam cum omnibus alijs non fuit adulterium, requisitum ad hoc impedimentum: & cum adultera non fuit animus contrahendi, qui simul cum adulterio desideratur. At si in mente sua expresserit adulteram, sive solam, sive inter alias, respectu solius adulteræ erit impedimentum dirimens. Quia respectu illius reperitur adulterium cum animo contrahendi Matrimonij cum illa. Hactenus Sanchez.

Quæ utique doctrina absolute placet Dicastilloni sup. n. 616. & servanda, inquit ille, videtur in praxi occurrenti; quamvis speculative loquendo, si præcisè ratione agamus, non videatur improbabile, quòd quamvis quis habuerit intentionem ducendi hanc vel illam, seu unam ex pluribus determinatis, etiam expressè cogitatis & intentis; & etiamsi præcesserit adulterium cum illis, adhuc non incurratur impedimentum; tum, quia deficit expressa & determinata intentio Matrimonij cum aliqua illarum; est enim intentio illa vaga, & sub disjunctione; tum, quia finis, quem intendit Ecclesia in tali impedimento inducendo, non videtur habere locum in tali casu; finis enim Ecclesiæ fuit imponendo tale impedimentum, ne quis ex desiderio incundi Matrimonium, moveretur ad machinandum mortem proprij vel alterius conjugis. Quod non ita frequenter contingere solet moraliter loquendo respectu personarum indeterminatarum, etiam quando una vagè ex pluribus personis intenditur.

Et quidem, si semel concedatur, ut concedunt Sanchez & Alij, non esse impedimentum machinari mortem, quando fuit animus ducendi non certam & determinatam fœminam, sed vagè & indeterminatè aliquam incertam; atque adeò in

189. *Quid si occidendi fœciden habuerit animum ducendi fœminam incertam.*

Sententia Sanchez.

190. *Placet Dicast. pro praxi.*

Speculativè non est improbabile opposita secundum ipsum.

191. *Argumentum pro ea.*

tali casu posse ducere etiam illam, quacum fuit commissum adulterium, solum ex eo, quod intentio non fuit ad illam determinata; eadem ratione videtur dicendum, etiamsi sit intentio ad unam ex pluribus certi cuiusdam & determinati numeri; nam hic casus solum à præcedenti differt in expressione, non in determinatione; utrobique enim intentio est indeterminata & vaga, quamvis in uno casu non exprimitur; at in neutro intenditur determinatè hæc, aut determinatè illa, sed hæc vel illa; ergo si intentionem esse vagam sufficit, secundum hos Auctores, ad non inducendum impedimentum, utrobique non inducetur, quia utrobique intentio vaga est. Ita Dicastillo.

192.
Expenditur
ab Auctore.

Tu autem Lector nota: licet utrobique intentio sit vaga & indeterminata, una tamen magis, quam alia; & Auctores negant in uno casu esse impedimentum, non præcisè propter indeterminationem; sed etiam propter non expressionem, idque, quia dum nulla omnino persona exprimitur, non videtur dari occasio, nisi valdè remota, occidendi propriam conjugem; secus quando plures exprimuntur. Tunc ergo erit impedimentum, si reliqua adsint; puta, si omnes illæ expressæ, simul machinatæ fuerint mortem, aut certè cum omnibus illis præcesserit adulterium. Siquidem, ut patebit ex Conclus. sequenti, Machinatio unius non dirimit, secluso adulterio.

193.
Vivum sufficiat intentio interna
Negat Penitens.

Impresentiarum restat adhuc una difficultas circa intentionem, utrum sufficiat interna. Affirmat ultima pars Conclus. contra Pontium lib. 7. cap. 45. n. 4. ubi requirit tres conditiones, ut homicidium alterius conjugis sine adulterio dirimat Matrimonium. Prima: ut uterque cooperetur ad necem, sive per se, sive per alium: quare non satis est, si alter sit causa mortis, vel tantum ratam habeat.

Probatio.

Secunda conditio est, intentio contrahendi: si enim in ultionem, vel aliquâ aliâ causâ faciunt, non oritur impedimentum. Imò, quantum ego judico, etiam non oritur impedimentum, si intentio non significetur exterius. Itaque si omnino in animo retineant, nec sibi significant, non oritur impedimentum; quapropter occultum omnino & mentale delictum non subiacet Ecclesiæ iudicio, neque punitioni. Verum est, patrato homicidio ab utroque, difficilis esse probationis.

194.
Concinit
Perez, &
probat, ex
Vasq. men-
tale deli-
ctum non
puniri ab
Ecclesia.

Tertia denique, ut occisio sequatur ex illorum opere. Etenim si culpâ medici, aut ipsius percussu negligentia, sequatur mors, nullum confurgit impedimentum. Ita Basilius.

Quem sequitur Perez disp. 33. sect. 1. n. 7. & probat mentale delictum non subiacere punitioni Ecclesiæ hæc ratione (desumptâ ex Vasquio to. 2. in 1. 2. disp. 160. c. 2. n. 8.) Lex est imperium superioris, inferiores ad sui observationem obligans; unde jure naturali oportet inferiorum ad voluntatem superioris conformari, absurdum enim est, ei refragari & resistere, sicut honestum obtemperare. At conformatio hæc inferioris ad superiorem, in eo solum attendi debet, quod pro-

prium hominum est, id autem est exterior operatio secundum rationem; nam spiritualis conformatio Angelorum & spirituum potius videtur, quam hominum; vel hominum etiam, eâ tamen ratione, quâ cum angelis communicant.

Lex igitur humana, humanam postulans obedientiam, eam solum exposcit in operibus exterioribus, quæ propria hominum sunt, nec communia cum angelis; ac proinde actus omnino interiores nec prohibere, nec præcipere potest; quia in illis conformatio obedientiæ humanæ non exigitur.

Ex quo (prosequitur idem Auctor n. 8.) rectè infert idem Vasquez c. 3. non solum non prohiberi lege humanâ actus interiores primariè, hoc est, secundum se; sed etiam nec secundariè ratione operis externi, quando hujus non sunt per se causâ, sed ex accidenti ei conjunguntur. Tunc enim de illis, nisi aliquo opere exteriori manifestati fuerint, vel aliquo modo indicati, humana potestas, etiam Ecclesiastica, judicare non potest, nec ad illos cogere, nec in eis debet attendi conformatio inferiorum ad superiores, non secus ac si non essent conjuncti actibus exterioribus: quia etiamsi conjuncti, si tamen nullo modo exterius indicati sint, eodem modo comparantur cum iudicio Ecclesiæ, ac si soli essent, & per se. Hæc ille.

Mea autem sententia est, tunc actum internum validè præcipi, aut prohiberi lege humanâ, quando ob eum actus externus specialiter prodest vel obest bono communi; licet aliàs per se non habeant physicam connexionem. Probatur primò: quia non repugnat Legislatori esse concessam talem potestatem, & præterea congruum est, de facto ceteri concessam: igitur ita existimare debemus.

Antecedens probatur quoad priorem partem de possibili; tum, quia si omnino ex natura rei implicaret, non posset sanè humana potestas præcipere, ut actus exterior fiat voluntariè, quod est contra omnes DD. Sequela patet; quia quod fiat voluntariè, est conditio interna, nec per se potest satis exterius discerni. Quare non repugnat ex natura rei, ut lex humana præcipiat actum internum moraliter conjunctum cum externo, quamvis non habeat physicam connexionem.

Tum etiam; quia non implicat, quod Deus hanc potestatem concesserit Ecclesiæ, ut patet. Cum etiam illi concesserit jurisdictionem fori conscientiæ, quod merè internum est. Nec implicat quod civilis Respublica hanc potestatem concesserit suo Principi; quia potuit se illi subijcere, prout voluit. Sicut enim privatus potest se alteri privato obligare ad actum internum, v. g. ad mentalem orationem, ad intentionem celebrandi &c. & subditus potest se Prælato obligare ad obedientiam internam; ita potuit Respublica civilis subijcere se principi quoad actus internos, saltem moraliter connexos cum actibus externis, prout hi specialiter conducunt ad bonum commune.

Posterior Antecedentis pars, suppositâ priori, est

195.
Lex huma-
na non præ-
cipit actus
omnino in-
teriores, sal-
tem directè.

196.
Quando
præcipiat
indirectè,
Probatur
non requiri
physicam
connexio-
nem, nequè
ex natura
rei.

197.
Neque ex
voluntate
Dei aut
Reip. civi-
lis.

est satis clara; quia talis potestas multum potest facere ad bonum commune, ut infra declarabitur: ergo si potuit concedi, congruum est existimare, esse de facto concessam; congruunt namque est, quod Legislatores habeat adaequatam potestatem in suo ordine, requisitam pro boni communis defensione.

Secundò probatur varijs exemplis, in quibus videtur Ecclesia de facto uti hac potestate, & admodum utiliter pro bono communi. Nam in Clement. 1. de Statu Monachorum, excommunicationis poena statuitur in Monachum Benedictinum, qui sine licentia Superioris confert se ad curiam Regiam, intentione accusandi Superiorem, quæ intentio est occulta & interna, possent enim alio fine ad curiam pergere.

Deinde in Clement. Multorum, de Hæreticis, excommunicantur Inquisitores Hæreticorum, qui odij, gratia vel amoris, lucri aut commodi temporalis obtentu, contra justitiam & conscientiam suam omiserint contra quemquam procedere, ubi fuerit procedendum super hujusmodi pravitate. Ubi similiter ille malus affectus est internus, nec satis manifestatur per omissionem procedendi; quia posset talis omisio per negligentiam provenire.

Nec refert, quòd dicatur: *Obtentu*, hoc enim idem est, quòd: *Affectione*; ut patet ex §. Propter quod, ead. Clement. ibi: *Omni carnali amore, odio vel timore, ac cujuslibet commodi temporalis affectione semotis*. Ubi Gloss. verb. *Amore*, inquit: *Quatuor modos exprimit, quibus perverti solet humanum judicium, 1. q. 3. Quatuor. De Re iudicata, Cum æterni, lib. 6. Et isti quatuor modi possunt his versibus comprehendere:*

Quatuor ista: Metus, Odium, Dilectio, Censura, sepe solent hominum rectos pervertere sensus.

Igitur *Odij, gratia vel amoris &c. obtentu*, idem hic est, quòd *odij, gratia, vel amore*; non autem prætextu odij &c. ut vult Vasquez sup. & ex ipso Perez, qui prætextus, inquit, est quando aliquo signo talis animus indicatur.

Nulla hic mentio prætextus, qui est (secundum Soufam ad Bullam Cœnæ d. 100. conc. 3.) velamen, quo moveri se quis ad aliquid agendum simulat, ut alibi in hoc Opere diximus. Et putas, quòd hæc Clement. requirat simulationem odij, gratia &c. & non potius verum affectum? Noli putare.

Ad primum exemplum respondet Vasquez sup. c. 5. n. 22. & 23. Monachum non esse excommunicatum, nisi exteriori opere aliquo talem animum indicet. Fortè etiam (inquit) tempore illius Clementinæ, propter nimiam & frequentem fratrum consuetudinem cundi in curiam Regis hoc animo, illud opus per se solum erat sufficiens indicium talis animi, & ita posset absque alio signo sententia excommunicationis ab eis incurri: nunc autem cessante tali præsumptione, opus est, ut alio signo indicetur, alioqui poena illa non habebit locum. Hæc ille.

Respondeo: unum fortè solvitur per aliud; atque adeò fortè tempore istius Clementinæ,

illud opus per se solum non erat sufficiens indicium talis animi. Et nulla fit mentio alterius signi externi, quo talis animus indicetur, ac proinde poena illa habebit locum, dummodo reverà ponatur actus externus prohibitus cum tali animo. Atque hæc satis de duobus istis exemplis. Pergamus ad alia.

Potest præcipere Ecclesia (sicut etiam potest Superior respectu subditi) ut tali die Sacerdotes omnes legant Missam pro certa Ecclesiæ intentione; nec tamen intentio Sacerdotis satis patet exterius. Ad hæc præcipit Ecclesia in cap. *Omnis utriusque sexus*, de Pœnit. & remiss. ut fideles semel in anno confiteantur peccata sua. Inquiri, vel præcipit Ecclesia solum, ut exterius simuletur confessio, quòd ridiculum videtur: vel præcipit, ut omnia peccata etiam occulta, cum debita animi compunctione & proposito, adeoque ritè confiteantur, & jam potest indirectè præcipere actum internum.

Nec refert: quòd præceptum Confessionis sit divinum, adeoque ex hac parte debeat esse Confessio integra; Ecclesia autem solum determinaverit tempus annum: nam etiam si Deus non præcepisset, sed liberum reliquisset hoc Sacramentum, sicut reliquit alia quædam Sacramenta, potuisset Ecclesia illius usum præcipere, supposita ejus institutione; tunc autem non satisfaceret præcepto Ecclesiæ per Confessionem exterius simulatam; quis enim hoc dicat?

Denique exemplum est in cap. *Dolentes*, de Celebrat. Miss. ubi ex Concilio Lateranensi sub Innoc. III. præcipitur, ut divinum officium celebretur studiosè pariter & devotè: quòd est DD. aliqui exponant de externa corporis honestà compositione, videtur sanè incongrua expositio; tum, quia Ecclesia præcipit officium Horarum, tamquam orationem; oratio autem intentionem orandi & attentionem postulat, ut alibi ostendimus; tum etiam, quia si Ecclesia solum præciperet cultum Dei externum; quid nisi pharisaicum cultum præciperet?

Dices: hoc ipso, quòd Ecclesia præcipit cultum externum, naturalem legem veritatis aut Religionis præcipere, ut jungatur cultus internus, ne committatur mendacium facti, aut ne Deus irreverenter colatur; & hoc sufficere, ut actus ab Ecclesia præceptus re ipsa debeat fieri religiosè, quamvis hoc non requirat præcisè, inquantum ab Ecclesia præcipitur.

Sed contrà: nullum erit mendacium facti, nec cultus simulatus; quippè si Ecclesia solum præcipiat, ut illud externum opus exhibeatur, nemo poterit justè ex eo decipi, existimando quòd qui illud facit, internam habeat devotionem. Siquidem si hæc non debet esse annexa ex præcepto Ecclesiæ, ex nullo alio fundamento debet esse annexa.

Quòd probatur; quia neque ex natura rei potest enim quis legere verba Horarum aut cantare, ut ea memoriæ mandet, vel spiritualis recreationis gratia; nec etiam ex præcepto aliquo divino; quippè divina lex non præcipit, ut Deus in die septies laudetur; immò nec ullo modo

201.
Tertium exemplum.

Quartum ex c. 12. de Pœnit. & remiss.

Solvitur ob-jectio.

202.
Quintum exemplum ex c. 9. de Celeb. Miss.

203.
Obiectio.

Solvitur.

198.
Secundum probatio ab exemplis. Primum.

Secundum ex Clement. 1. de Hæret.

199.
Occurritur objectioni.

Quid in D. Clem. significet ly Obtentu.

200.
Resp. Vasquez ad 1. exemplum.

Oppugnatio.

modo præcipit per se, ut Ecclesiastici orent; licet enim aliqua personæ Ecclesiasticæ ab Ecclesia stipendium accipiant, pro quo teneantur jure divino naturali justitiæ, Ecclesiæ aliquod obsequium rependere; non tamen præcisè per officium orandi; sed possunt satisfacere per curam animarum, Sacramenta Fidelibus administrando, serviendo in Sacrificij administratione, verbi divini prædicatione & similibus.

204. Igitur Ecclesiasticæ personæ non tenentur ex jure divino, per se loquendo, plus orare, quam alij Christiani, tamen de congruo obligentur; & ideo Ecclesia hoc illis justè præceperit. Itaque attentio in Horis ex solo debetur Ecclesiæ præcepto. Unde simul refutata manet evasio aliorum, qui propter jus divinum eo modo, quo diximus, requirunt attentionem in Horis: quia dicunt legem divinam præcepisse Ecclesiasticis orare; Ecclesiam verò determinasse tempus & modum; quæ doctrina non subsistit.

Ecclesia utiliter præcipit aliquos actus internos. Satis ergò probatum videtur, Ecclesiam de facto præcipere aliquos actus internos, ratione actuum exteriorum, cum quibus non sunt necessariò physicè conjuncti. Quòd autem hoc faciat, etiam utiliter ad bonum commune Ecclesiæ, facile patet inspicienti exempla adducta; nam si quidam actus interni permitterentur impunè fieri, id præstaret occasionem liberius exercendi actus externos, cum hujusmodi interna fraude, vel alio malo animo. Similiter quòd fideles non fictè colant Deum, pertinet ad communem honestatem & sanctitatem Ecclesiæ, ad impetranda Ecclesiæ à Deo varia beneficia, ejusque iram à populo Christiano propulsandam.

205. Ex quibus etiam patet, civilem potestatem posse disponere indirectè de actibus internis, intra sphaeram suæ activitatis contentis; scilicet potest vetare, ne hoc vel illud fiat exterius dolo, inimicitia, favore &c. item ne contractus exercentur cum fictione & fraude, quia nisi hujusmodi affectus puniantur, quibus proximus potest lædi, oriri poterat perturbatio publicæ tranquillitatis.

Objeccio. Si dixeris: Ecclesia non potest præcipere, cujus transgressionem non potest punire; non potest autem punire affectus, quos diximus, cum eos non cognoscat.

206. Respondent Aliqui: illos actus internos, de quibus procedit hæc sententia, esse tales, ut frequentius possint ex circumstantijs colligi; quòd si aliquando non possint, hoc esse per accidens in morali consideratione, quæ attendit id, quod ut plurimum contingit. Nam sic etiam actus externi occulti non possunt cognosci, & tamen nemo dubitat, quin possint humanâ lege puniri; quia frequentius produnt se ita, ut possint cognosci.

Additio. Adde: quòd humanæ legis potestas debet magis colligi ex usu approbato, quam præcisè ex naturali ratione; nam ex natura rei non implicat, legem humanam, etiam directè versari circa actus internos, ut facile potest colligi ex dictis. Usus autem obtinuit, ut quàmvis lex hu-

mana de his actibus non disponat directè; disponat tamen eo modo, quo diximus indirectè, prout exemplis satis probatum est.

207. Quid ergò, inquis, ad rationem Vasquez sup. ex adverso adductam? Respondeo: ad summum probare, Ecclesiam, aut Rempublicam civilem non posse præcipere aut prohibere actum merè internum, id est, qui nullatenus conjungitur actui exteriori, neque physicè, neque moraliter: Patet: quia exterior operatio secundum rationem, id est, secundum hanc aut illam intentionem, est propria hominum, & non Angelorum.

Planè, reponit quispiam; sed hominum eâ ratione, quâ cum angelis communicant, id est, quatenus rationabiles sunt.

208. Esto, quid tum? Nunquid lex datur hominibus eâ ratione, quâ conveniunt cum brutis animalibus? Lex regula est actuum humanorum. Actus autem humanus essentialiter involvit actum internum, seu intentionem; cur ergò Legislatores humani non possint præcipere aut prohibere actum externum, ut substat tali vel tali intentioni? Sic enim non præcipit aut prohibet talem vel talem intentionem; sed actum externum, ut conjungitur ei.

Sed quorsum hæc omnia? Ut ostendamus, probabile esse, si non probabilius, incurrere impedimentum criminis, qui machinatur mortem, intentione contrahendi Matrimonij, nullo alio signo exterius indicatâ.

209. Quia (inquit Dicastillo sup. n. 611. ubi tenet nostram Conclus.) cum absolute possit Ecclesia imponere pœnam tali peccato externo, etiam si sine illo animo fieret, potius restringit effectum suæ potestatis puniendi, quàm extendat; quia non punit (quàmvis possit) nisi quando concurrat talis conditio internæ intentionis ex parte operantis, ut in exemplo excommunicationis, impositæ Inquisitoribus, quando ex amore vel odio, vel spe lucri omittunt procedere vel procedunt contra justitiam.

Sic ergò in nostro casu, cum possit Ecclesia hanc pœnam impedimenti Matrimonij extendere id quoscumque machinantes mortem conjugis, potuit non extendere nisi ad illos, qui mortem machinarentur ex ea intentione, etiam si alioqui intentio illa exterius non manifestetur.

210. Unde responderi potest ad fundamentum Basilij (cessantque plura, quæ in confirmationem suæ sententiæ adferunt ex Vasquio) Ecclesiam non punire eam intentionem internam, quæ non manifestatur, sed punire actum machinationis in mortem conjugis; non tamen semper, sed quando conjungitur cum ea intentione in eundi Matrimonium modo prædicto.

Quæ doctrina præcipue locum habet in eo genere pœnæ, quæ non requirit executionem particularem ex parte judicis inflicti, sed quæ ipso facto incurritur, qualis est censura, & hæc pœna, de qua nunc agimus. Hucusque Dicastillo.

211. Et sanè intentio, etiam merè interna, tam nata est inducere ad occisionem, quàm intentio externa;

bono com-
muni, ut in-
terna inten-
tio fufficiat.

externa; inducere, inquam, eum qui intendit Matrimonium contrahere; ergò planè conveniebat bono communi, ut sola interna intentio fufficeret ad hoc impedimentum, ut sic homines cohiberentur à suo scelere, id est, homicidio, quod aliàs perpetrarent, si interna intentio non fufficeret. Quando autem nullatenus intendunt conjugium, sed ex alio fine moventur ad occisionem conjugis, nequeunt ab ea coèrceri, estò foret impedimentum dirimens.

Quando
presumatur
intentio in
foro externo.

Benè autem monet Sanchez sup. n. 19. præsumi intentionem in foro externo, quando quispiam conjugem perimit, & cum alio conjuge, cum quo adulterium præcesserat, inire Matrimonium vult: vel conjux superstes, qui conjugem perimit, vult cum adulteranti Matrimonio copulari: & ita reputari in foro externo impedimentum dirimens, quàmvis tale non sit in foro conscientiæ, quando ea intentio verè non adfuit. Quare nisi ex magnis conjecturis probaretur opposita intentio, non est concessurus iudex Ecclesiasticus, qui fori externi præsumptione stare debet, dum oppositum non probatur, licentiam talis Matrimonij ineundi. Hæc ille.

212.
Indicium
Auctoris.

Et ego consequenter dico: præsumi intentionem in foro externo, quando duo machinantur mortem conjugis absque prævio adulterio, & inter se volunt contrahere Matrimonium, quàmvis fortè dum machinantur mortem, non habuerint in conscientia talem intentionem. Quæ enim ratio disparitatis? Pari quippè passu ambulant in hoc impedimento, machinatio utriusque sinè adulterio, & machinatio unius cum adulterio, ut patet ex hæcenus dictis, & amplius patebit ex his, quæ jamjam edissero. Itaque Dico sexto.

CONCLUSIO VI.

Sola machinatio ex parte unius non dirimit; secùs conjuncta adulterio. Perinde est adulterium præcedat, an sequatur: durante tamen eodem Matrimonio.

213.
Pro opposito
1. part.
Concluf. citat
Sanchez
Hostiensem.

Pro opposito 1. partis hujus Concluf. Sanchez lib. 7. disp. 78. n. 9. citat Hostiensem Sum. tit. de Eo qui duxit, ubi postquam dixerat, solam fidei dationem, vel solum Matrimonium contractum, sinè carnis copula, primà vivente, non fufficere ad hoc impedimentum, subjungit: Et idem intellexit Goffred. de machinatione; scilicet, quòd sola machinatio sinè adulterio, non dirimat Matrimonium; quàmvis enim cap. fin. inf. eod. de hoc nihil exprimat; tamen exprimitur inf. eod. c. 1. & cap. Significasti, & c. Veniens, & 31. q. 1. Si quis vivente. Cùm enim hæc jura & omnia alia, de hac materia loquentia, tractent de adulterijs, credendum est, quòd Dominus Papa hoc consideraverit; & ideo voluerit, quòd quantum ad Matrimonium prohibendum, & dirimendum, adulterium præ-

cederet omnem causam, scilicet fidei dationem, machinationem, & contractum de facto, vel etiam sequeretur, legitimà tamen uxore superstita, ut inf. eod. cap. fin.

Et sic sublata est opinio Hugonis, qui scripsit, unum ex tribus prædictis fufficere sinè adulterio, & reddit rationem: quia sicut pactum vel promissio de hæreditate vel præbenda non vacante reprobatur, ut notatur sup. de Concess. præben. sic & de muliere non vacante, sed ab alio possessa, & de viro non vacante, sed ab alia possesso. Secundùm Goffred. fortè hæc opinio posset salvari, si quæretur de Matrimonio contrahendo.

Quòd si quæretur de Matrimonio dirimendo, fateor, quòd sola fidei datio per se, vel solus contractus de facto habitus, per se non fufficit, ut notatur sup. sola autem machinatio per se fufficere videtur; sicut notatur sup. eod. vers. Sin autem secunda; & probatur expressim inf. de Divort. c. 1.

Nec obstant jura à Goffr. inducta. Nec enim invenies aliquod jus, quòd dicat, quòd hæc duo requirantur, scilicet machinatio & adulterium; sed verum est, quòd pro majori parte loquitur de adulterijs. Certè idem faciunt jura antiqua, loquentia de alijs duobus impedimentis. Cùm ergò Papa, qui nec opinionem Hugonis præsumitur ignorasse, super duobus casibus tantùm jus novum promulgaverit, videtur in tertio opinionem Hugonis approbasse.

Et pro hac via multæ rationes faciunt: cùm enim interfectori uxoris inhibeat generaliter contrahere, licet contractum teneat, satis æquum est, quòd non solum contrahat cum illa, cujus obtentu ipsam interfecit; sed & si contraxerit, non teneat Matrimonium; quia frustrà legis auxilium invocat, qui committit in legem, inf. de Usur. Quia frustrà: & absurdum est, illi à juribus de Matrimonijs tractantibus subveniri, per quem constat eisdem scandalum ac injuriam generari, sup. Ne Cler. vel Monach. c. 2.

Bonum est ergò, ut puniatur in quo deliquit, ne unquam habeat illam, quam ita nequiter concupivit: ut sup. de Transl. Episc. Quanto, §. Caterum. Nam & video, quòd licet Ecclesia defendat homicidam, ad ipsam confugientem casu fortuito, tamen si ex deliberatione committat quis homicidium in Ecclesia vel cœmiterio, ut ab Ecclesia defendatur, non defenditur, ut sup. de Immun. Eccles. c. fin.

Sic & dico, quòd, si quis matitum alicujus mulieris casu fortuito interficiat, Matrimonium non impeditur, sup. de Convers. infidel. Laudabilem, §. unico. Sed si hæc intentione hoc faciat, ut uxorem habeat, nullatenus toleratur. Nec de adulterio commissio loquitur aliquid Decret. præmissa sup. de Convers. infid. Laudabilem. Hucusque Hostiensis.

Sed nunquid opponitur nostræ Conclusioni? Videri potest, quòd non, nam d. cap. Laudabilem, loquitur de machinatione ex parte utriusque, ut Concluf. præced. expendimus. Et si nihil aliud velit Hostiensis, quàm illam machinationem

214.
Reprobatur
opinio Hugonis.

Sola machinatio per se fufficit juxta Hostiensem.

215.
Respondet
ad jura in
contrarium.

Probat ex
ratione.

216.
Confirmat
simili.

217.
An nobis sit
oppositus.